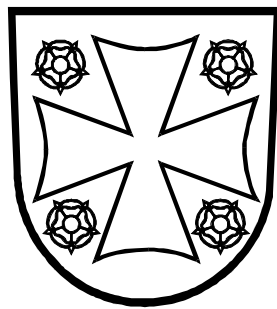

KIRKON LÄSNÄOLO MAASEUDULLA

Kirkon maaseutustrategia 2008

Kirkkohallituksen 18.8.2004 asettaman
Kirkon maaseututoimikunnan mietintö

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto

Sarja C 2008:6

Kirkkohallitus
Helsinki 2008

ISSN 1237-6973

Kirkkohallitukselle

Kirkkohallitus asetti 18.8.2004 Kirkon maaseututoimikunnan, jonka tehtäväksi tuli seurata maaseudun kehitystä ja maaseudulla asuvien hyvinvointia kiinnittäen erityistä huomiota syrjäyttäviin kehityskulkuihin ja linjauksiin ja arvioiden kehitystä kristillisen sosiaalietiikan näkökulmasta. Toimikunta voi nostaa keskusteluun epäsuotuisaa kehitystä ennakoivia merkkejä sekä kirkon piirissä että muualla yhteiskunnassa, valmistella kirkkohallitukselle asiaa koskevia esityksiä sekä toimia muutenkin tehtävänsä puitteissa aloitteellisesti.

Kirkkohallitus valitsi toimikaudeksi 1.9.2004-31.5.2008 Kirkon maaseututoimikunnan puheenjohtajaksi kirkkoherra Hannu Komulaisen, jäseniksi diakoni Irma Liljeströmin, hiippakuntasihtööri Esa-Matti Peuran, pastori Juha Raatikaisen, emäntä Raija Rehnbergin, toiminnanjohtajan Pirkko Ruuskanen-Parrukosken, isäntä Jyrki Savolaisen, yrittäjä Erika Suomisen ja sihteeriksi työalasihtööri Marja Kantasen. Pirkko Ruuskanen-Parrukosken anottua eron toimikunnan jäsenyydestä 18.10.2006 kirkkohallitus valitsi 27.03.2007 hänen tilalleen Marttaliiton varapuheenjohtaja Leena-Sisko Vanhatalon.

Tehtävänsä toteuttamiseksi toimikunta on järjestänyt useita maaseudun oloja ja toimijaverkostoja käsitteleviä seminaareja, tutustunut kirjallisuuteen ja kerännyt jäsentensä kautta kokemuksia maaseudun tilanteesta. Kirkon maaseututoimikunta jättää ehdotuksensa Kirkon maaseutustrategiaksi kirkkohallituksen hyväksyttäväksi.

Helsingissä 14.3.2008

Hannu Komulainen

Irma Liljeström

Esa-Matti Peura

Juha Raatikainen

Raija Rehnberg

Pirkko Ruuskanen-Parrukoski

Jyrki Savolainen

Erika Suominen

Leena-Sisko Vanhatalo

Marja Kantanen

SISÄLLYS

1 MIKÄ ON SEURAKUNNAN JA KIRKON TOIMINTAYMPÄRISTÖ	5
1.1 MAASEUDUN KIVUT.....	7
1.2 MAASEUDUN MAHDOLLISUUDET	9
2 KIRKON TEHTÄVÄ MAASEUDULLA.....	10
3 KIRKON TAVOITE MAASEUDULLA	11
3.1 MILLAISEN MAASEUDUN KIRKKO HALUAA?.....	11
3.2 MILLAISEN KIRKON MAASEUTU TARVITSEE?.....	11
4 ARVOT.....	12
5 STRATEGISET PAINOPISTEET	12
6 KÄYTÄNNÖN SUOSITUKSIA	13

1 Mikä on seurakunnan ja kirkon toimintaympäristö

Suomi on Euroopan unionin pohjoisin, metsäisin, harvaanasutuinen ja maaseutumaisin maa. OECD:n maaseutuluokituksen mukaan yli puolet maamme väestöstä asuu maaseudulla. Metsätaloudella ja –teollisuudella on ollut poikkeuksellisen vahva merkitys. Maataloudella on tärkeä asema elinkeinoelämässä ja yhteiskunnassa osana elintarvikeketjua ja paikallisen monivaikutteisuuden kautta. Maatalouden nopea rakennemuutos, tilojen lukumäärän väheneminen ja tilakoon kasvaminen sekä maan sisäinen muuttoliike ovat merkittävällä tavalla muokanneet maaseudun kehittämisedellytyksiä. Väestörakenne ja muuttoliike ovat kasvattaneet alueellisia eroja. Sotien jälkeinen rintamiehien ja siirtolaisten asuttaminen johti tuhansien pientilojen syntyyn. 1960-luvun loppupuolella kehitys käännettiin ylituotannon takia, ja peltojen paketoinnista alettiin maksaa korvausta. Maaseudulta muuttoon vaikutti sekä työntö että veto: Maaseudulla oli paljon ihmisiä, joiden oli vaikea löytää sieltä työpaikkaa, ja työvoimaa tarvittiin muualla varsinkin teollisuuden palvelukseen.

Vuoden 2006 lopussa maaseudulla asui noin 2,2 miljoonaa asukasta eli 41 prosenttia suomalaisista. Väestön väheneminen maaseudulla on tasaantunut, mutta väestörakenne on vinoutunut. Harvaan asutun maaseudun väkiluku väheni edellisvuodesta noin 1,3 prosenttia ja ydinmaaseudun noin 0,2 prosenttia.

Nykyisin maatalouden tulot tulevat pääasiassa kolmesta yhtä suuresta lähteestä: tuotteiden myyntituloista, maataloustuista ja muusta yritystoiminnasta. Metsien omistuksen siirtyminen pois maaseudulta vähentää metsätulojen merkitystä osana maaseudun tulonmuodostusta. Päätoimisia perusmaatiloja on nyt jo alle 50 000 ja maatalouden ohella muuta yritystoimintaa harjoittavia tiloja on noin 20 000. Maatalouden työllisten osuus työvoimasta on pudonnut alle neljän prosentin. Näinä vuosina maataloudesta katoaa työtä noin 7 000 työpaikan vuosivauhtia, uusia syntyy noin 1 000. Jo vuonna 2003 maatalouden työllisten määrä laski alle sadan tuhannen. Maaseudulla toimivia keskisuuria yrityksiä on pari tuhatta ja pienyrityksiä noin 60 000.

Suomen maaseutututkimuksessa ja –politiikassa on tutkimustyön ja keskustelun jälkeen päädytty seuraavaan kuntatyyppittelyyn:

Kaupunkien läheinen maaseutu, jolla on parhaat kehittämisedellytykset. Asukkaat voivat käydä töissä lähikaupungeissa. Yrittäjillä on monipuoliset lähimarkkinat. Nämä seudut sijaitsevat pääosin Länsi- ja Etelä-Suomessa, jossa on parhaat edellytykset maataloudelle ja maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistamiselle. Alueen kunnat pystyvät monipuolistamaan palvelujaan ja tekemään investointeja. Kaupunkien läheinen maaseutu kasvaa.

Ydinmaaseutu on vahvaa alkutuotantoaluetta. Alueilla on teollisuuden toimialakeskittymiä ja erikoistuneen alkutuotannon keskittymiä. Ydinmaaseudun läheisyydessä on useita keskisuuria keskuksia. Kuntakeskuksissa on monipuolisia toimintoja ja useimmat kylät ovat elinvoimaisia.

Harvaan asutulla maaseudulla on uhkana huonon kehityksen kierre: nuoret muuttavat pois, palvelut kaikkoavat, maatalous ohenee, uudet työpaikat eivät riitä korvaamaan poistumaa, vanhusväestön määrä lisääntyy ja kuntien taloudellinen kantokyky on kovilla. Luonnon asettamat reunaehdot salpaavat kehittymisedellytyksiä. Näistä kunnista valtaosa on Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Sekä maaseudulla asuvilla että ulkopuolisilla on keskenään erilaisia käsityksiä maaseudusta. Ne ovat yhtä aikaa sekä perusteltuja että keskenään jännitteisiä. Esimerkiksi jotkut katsovat maaseutua luonnontalouden ja toiset teollisuuden kannalta, kun taas kolmannet pohtivat jokamiehenoikeuksia. Eri näkemykset ovat tunteita herättäviä. Maaseutupoliittista kokonaisuohjelmaa laadittaessa lopullinen päätösvalta halutaan antaa maaseudulla asuville. Suomessa on maaseutu itse nostettu politiikan keskipisteeseen. Aloite- ja puheoikeus on kaikilla tahoilla, joilla on motiivi antaa maaseudulle merkityksiä.

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma on Suomessa käyttöön otettu menettely tuoda julkiseen keskusteluun keskushallinnon päätösten maaseutuvaikutuksia. Maaseutupoliittikka kohdistuu haja-asutusalueiden ja alle 30 000 asukkaan taajamien kehittämiseen. Poliittikan lähtökohtana on maaseudun moninaisuuden ja alueellisten ominaispiirteiden tunnistaminen. Suomessa erotetaan toisistaan laaja ja suppea maaseutupoliittikka. Laajalla maaseutupoliittikalla tarkoitetaan kaikkiin eri hallinnonaloittain toteuttaviin toimiin vaikuttamista. Suppea maaseutupoliittikka sisältää nimenomaan maaseudun kehittämiseen määritellyt toimenpiteet ja kehittämisen välineet. Maaseutupoliittikkaan kuuluu sekä sektorikohtaisia että alueellisia toimia ja strategioita. Valtioneuvoston asettama maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä (YTR) laatii kokonaisuohjelmia, joista tuorein on vuosille 2005-2008. Sen valmisteluun on kuulunut seminaari- ja neuvottelutarja aluetoimijoiden kanssa, maaseutuprofessoreista muodostettu strategiaryhmä, YTR:n koordinaatiotyöryhmä sekä YTR:n teema- ja työryhmät. YTR käynnisti syksyllä 2007 uuden kokonaisuohjelman valmistelut vuosille 2009-2013.

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman laaja versio on toisaalta YTR:n toimintaohjelma vuosille 2005-2008, toisaalta se on perusta valtioneuvoston hyväksymälle maaseutupoliittiselle erityisohjelmalle, mikä osoittaa tulevien vuosien kehitystyön päälinjat.

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2005-2008 luonnehditaan elinvoimasta maaseutua seuraavasti:

- väestö-, elinkeino- ja ammattirakenteeltaan monipuolinen
- tahtovien ja vastuuta kantavien asukkaiden alue
- osaamiseltaan ja teknologialtaan kilpailukykyinen alue
- asuinympäristönä houkutteleva ja yrittäjyyttä suosiva alue
- kulttuuriympäristöä vaaliva alue
- verkostoituva ja vuorovaikutteinen kaupunkien kanssa
- useita erityyppisiä alueita
- voimakkaiden paikallisyhteisöjen alue
- alue, joka tuottaa monia välttämättömyyshyödykkeitä: ruokaa, puuta ja teollisuustuotteita

- kulkukelpoisten teiden ja kilpailukykyisten tietoliikenneyhteyksien alue
- hyvinvointipalveluiltaan toimiva alue
- kaikille kansalaisille luontoyhteyden, elämispalveluja ja rauhaa tarjoava alue.

Maaseudun suuri rooli ihmishautomona, työvoiman tuottajana, on muuttumassa voimakkaasti; keskittymiskehitys jatkuu silti esimerkiksi maakuntien sisällä. Maaseudun elinkeinoissa on kuitenkin myönteistä dynamiikkaa eri elinkeinoissa ja eri alueilla. Se hautautuu kuitenkin helposti keskittymiskehityksen alle ja jää huomiotta. Maaseudun pääelinkeinoissa työn tuottavuus on kasvanut nopeasti ja vapauttanut työvoimaa - maaseudulla on toimittu tehokkaasti. Maaseudun asukkaiden vahvuutena on monitaitoisuus. Se joustavoittaa tarvittaessa siirtymistä työalalta toiselle. Elinkeinorakenne palveluvaltaistuu myös maaseudulla. Maaseutua uhkaa työvoimapula: väestö vähenee, työpaikat vähenevät ja kaikkein nopeimmin vähenee työkäinen väestö. Maaseudun muutoksen ytimessä on yleisesti liiketoiminnan ja asumisen kehitys.

Suomen alkuperäiskansalla saamelaisilla on omat erityiskysymyksensä, koska heidän elinkeinonsa kytkeytyy tiiviimmin luontoon. Kansainvälinen maatalouskauppa koskettaa heitäkin muodostaen samalla kertaa mahdollisuuden ja uhan kulttuurin säilymiselle. Euroopan unionin tukipolitiikka ylittää Lappiin saakka. Sen ymmärtäminen, että saamelaiset ovat alkuperäiskansa, koskettaa kirkon ja yhteiskunnan elämää kielen, kulttuurin ja elinkeinojen kannalta.

1.1 Maaseudun kivut

Kirkon maaseututoimikunnan keskeinen tehtävä on seurata maaseudun kehitystä ja nostaa keskusteluun huolestuttavia kehityssuuntia. Mikään kuva ei ole kaiken kattava, eivätkä maaseudunkaan kivut tai mahdollisuudet ole samanlaiset joka puolella.

Maamme viljelijöillä on aina ollut vastassaan muuta Eurooppaa kovemmat luonnonolot. Maatalouskaupan kansainvälistyttyä se on muodostunut myös kilpailun esteeksi. Maatalouden tulonmuodostuksessa on erilaisilla tuilla suuri osuus. Niiden määrästä päätetään poliittisesti ja tämä päätöksenteko on varsin lyhytjänteistä. Viljelijän on vaikea kestää sitä, että taloudellisen riskin lisäksi on otettava huomioon myös poliittinen riski. Oma ongelmansa on EU-byrokratia. Nuoret viljelijät ovat sen puristuksessa, kun ei tiedetä, millaista politiikkaa ajetaan viiden vuoden kuluessa. EU-tarkastusten viivästyminen merkitsee tukien viivästyistä. Tarvitaan liitännäiselinkeinoja, vaikka työtä on valtavasti ilman niitäkin. Yhtenä esimerkkinä epävarmuuden aiheuttajista on ollut 141-tuen kohtalo, koska sen jatkuvuudesta on EU:n ja Suomen välillä tulkintaerimielisyyksiä. Viljelijöitä syyllistetään usein kohtuuttomasti ympäristöongelmista.

Tällä hetkellä epävarmuutta tulevaisuudesta aiheuttaa kuntien palvelurakenteen muutos ja kunta-liitokset. Paras -hankkeessa suositellaan 20 000 hengen väestöpohjaa terveys- ja sosiaalihuoltoon, ja se aiheuttaa omat ongelmansa. Sata pienintä kuntaa kattaa vain kolme prosenttia ihmisistä, joten niiden liitokset eivät ratkaise ongelmia. Uudistus on lähtenyt vahvasti taloudellisesta

näkökulmasta, vaikka sillä pyritäänkin vastaamaan ikärakenteen muutoksen ja palveluiden turvaamisen haasteisiin.

Elinkeinorakenteen nopea muutos ja totutun läheisverkon särkyminen johtavat helposti näköalattomuuteen. Kun maanviljelijäperhe joutuu suhteellisen lyhyessä ajassa etsimään uusia yritysmuotoja, laajentamaan yritystään tai lopettamaan sen kannattamattomana, muutos on suuri ja se luo turvattomuutta ja vaikuttaa mielialaan. Kriisityön tarve on iso muutosvaiheessa, ja tätä vaihetta eletään vielä pitkään

Maaseututoimikunnan keskusteluissa samoin kuin maaseudun tukihenkilöverkon tilastoissa ovat maaseudun parisuhdeongelmat nousseet toistuvasti huolta aiheuttavina esiin. Maatila on perinteisesti ollut pariskunnan yhteisyritys. Puolisoiden välinen vahva tuotannollinen side tekee suhteen ongelmat tavallistakin monimutkaisemmaksi. Parisuhteen hajoaminen tai toisen puolison hakeutumien muualle töihin vaikuttaa vahvasti elinkeinon harjoittamiseen. Avioerot ja varsinkin naisten lähtö muualle töihin näyttävät lisääntyvän. Tiloilla yksin elävien miesten tilanne on usein hankala historiastaan riippumatta. Yhtenä oireena on alkoholi-ongelmien lisääntyminen maaseudulla.

Sukupolvenvaihdos ja perinnönjako eivät aina suju kivutta. Nuoret viljelijät kokevat usein yksinäisyyttä tiloillaan. Syrjäytyminen voi koskea myös koko yhteisöä, kyläkin voi syrjäytyä niin, että kukaan ei näe valoa. Syrjäytyminen siirtyy herkästi sukupolvelta toiselle. Nuorten kesken vallitsee suuri eriarvoisuus. Haja-asutusalueiden nuorien pitkä koulumatka saattaa tulla psykologiseksi esteeksi opintien jatkamiselle. Vuosiluokasta koko maan tasolla seitsemän prosentin koulutie loppuu peruskoulun jälkeen, ja tämä muodostaa syrjäytymisuhan.

Maaseudun syrjäytymiskehitys etenee monta reittiä. Maaseudun perusongelma on muuttotappio sekä aivopääoman vienti. Kotitilalla vanhempiensa kanssa asuvat ihmiset saattavat jäädä heistä niin riippuvaiseksi, etteivät pysty kehittämään omaa elämäänsä tai omia tuotantotapoja. Nuoret ihmiset etsivät elinvoimaisia kyliä, joissa lapsiperheiden peruspalvelut ovat turvatut. Monin paikoin lapsia ei synny riittävästi, kyläkouluja lopetetaan, koulun puute vähentää yhteisöllisyyttä, työskentely kylän ulkopuolella on pois kylän henkisestä varannosta, autioituminen on kehityksen suunta.

Syrjäytyminen alkaa helposti tilanteissa, jossa joudutaan pakosta lähtemään tutusta ympäristöstä isompiin taajamiin. Tämä on erityisesti vanhusväestön ongelma. Omassa tutussa elinpiirissään vanhus pärjää aika pitkälle. Palvelujen tuottaminen tulee kalliiksi henkeä kohden laskettuna harvaan asutulla maaseudulla. Toisaalta siellä ihmisen ekologinen jalanjälki ei ole niin suuri kuin muualla. Ongelmat tulevat odottamattomia reittejä: Maaseutua saattaa tyhjentää myös uusi jätevesien puhdistamiseen liittyvä laki, joka tulee voimaan 2014. Järjestelmän rakentaminen pitää aloittaa jo nyt ja se merkitsee tuhansia euroja taloutta kohti.

Alueellisesti saattaa olla syvärakenteita, jotka vaikeuttavat kylän kehitystä: voimakkaat suvut ja herätysliikkeet tuovat elinvoimaa, mutta jos niiden elämä jollain paikkakunnalla vinoutuu, niistä

voi tulla yhteisölle rasite. Vuoden 1918 tapahtumat haavoineen ovat toisin paikoin vieläkin käsittelemättä ja ilmapiiriä rasittamassa, vaikka suurinta osaa maata asia ei enää kosketa.

1.2 Maaseudun mahdollisuudet

Maaseudulla on paljon mahdollisuuksia, mutta tarvitaan osaamista ja henkistä voimaa tarttua niihin. Tätä näyttää olevan usein kasvukeskuksissa, joissa on koulutettuja ihmisiä. Maaseudulle ovat 1960 –luvulta lähtien jääneet lähinnä peruskoulun käyneet suurimman osan muista muuttaessa kasvukeskuksiin. Toisaalta viljelijöiden uusi polvi ja heidän puolisonsa ovat varsin hyvin koulutettuja. Sukupolvenvaihdoksissa jatkajilta edellytetään jo ammattikorkeakoulutasoista koulutusta. Useilla avioliittonsa kautta ammattiinsa tulleilla emännillä on hoito- tai talousalan koulutus. Tätä osaamista voitaisiin hyödyntää maaseudun lisääntyvässä hoiva- ja kotipalvelukysynnässä sekä erilaisten palvelujen tuottamisessa maaseudun rauhaa kaipaaville kaupunkilaisille.

Maapallon ravinnon ja energian tarve kasvaa, kun väestö kasvaa kohti yhdeksää miljardia. Tässä välivaiheessa on Suomen pelloille kehitettävä vaihtoehtoisia käyttötapoja. Lähiruuan saantikin on monelle syy asua maaseudulla tai sen läheisyydessä. Viljelyvalmius ja ammattitaito on säilytettävä. Kasvava kiinnostus uusiutuvaa energiaa kohtaan lisää vaihtoehtoja viljelykasvien valinnassa. Näissä ratkaisuissa on lisäksi otettava huomioon niiden vaikutukset ilmastonmuutokseen. Viljelijän kannalta mahdollisuuksia lisää se, että halvan ruuan aika näyttää olevan ohi. Viljelyyn kannustava kehitys auttaa myös säilyttämään maaseudun kulttuurimaiseman. Toteutumassa olevien globaalien kriisien (mm. ilmastonmuutos, makean veden hupeneminen, ruoan ja raaka-aineiden tuotannon niukkeneminen) keskellä monipuolinen, ekologisesti kestävällä pohjalla tapahtuva monipuolinen maataloustuotanto on sekä henkivakuutus meille suomalaisille, että mahdollisuus kantaa omalta osaltamme kansainvälistä vastuuta.

Metsät ovat voimavara sekä taloudellisesti että henkisesti. Suomalainen kokee tulevansa metsästä. Se kertoo vahvasta luontosuhteesta, joka vaikuttaa tiedostamattomanakin. Kaupunkirakenteen tiivistyessä ja elämän rytmin kiihtyessä luonnon ja hiljaisuuden merkitys tulee entisestään kasvamaan. Metsien siirtyminen kaupunkilaisten omistukseen sitoo heitä maahan ja maaseutuun. Kaupunkilaiset osallistuvat maaseudun kehittämiseen käyttämällä siellä matkailu- ja muita palveluita sekä hoitamalla metsiään. Metsien ja turpeen energiakäytön tehostaminen on edelleen mahdollista. Projektiluonteiset ja muut yhteisöllisyyttä vahvistavat tukitoimet antavat taloudellista pohjaa omaehtoiselle maaseudun kehittämiselle.

Oma rauha ja oma työ, itsenäisyys, ovat monelle tärkeä motivoiva tekijä maaseudulla elämiseen. Maaseudulla on paljon taitavia käsiä, sillä monet asiat joudutaan edelleenkin tekemään itse. Monialayrittäminenkin vaatii monitaitoisuutta. Uusavuttomuus lisääntyy maalla hitaammin kuin kaupungeissa.

Maaseudun elämä ei ole niin pirstaleista kuin kaupungeissa. Vahvuuksia ovat muun muassa vilkas harrastustoiminta ja elpynyt kylätoiminta. Vanhat naiset ovat sitoutuneet maaseudun elä-

mänmuotoon, ja siten vanhemmat ihmiset ovat voimavara. Kylissä kannetaan sosiaalista vastuuta toinen toisistaan. Seurakunta on myös vahva henkinen pilari. Oma pappi, oma kirkko ja oma hautausmaa ovat kylien identiteettiä vahvistavia tekijöitä.

Tietotekniikka on maaseudulla kehittyntä ja monissa kylissä on tietotupia. Infrastruktuuriin investoiminen ja kulttuuritapahtumat vireyttävät kylää, herättelevät yhteisöllisyyttä. Kaikilla ei mene huonosti. Hyvät kaverit auttavat syrjäytymisvaarassa olevia nuoria saamaan ammatista kiinni. Osa viljelijöitä on vakuuttunut, että maanviljely Suomessa elättää myös rauhallisella inventointivauhdilla. Toisille taas ratkaisuna on tilan ja tuotannon ponnekas kehittäminen..

Maahanmuuttajia asuu maaseudullakin. Erityisesti Itä-Suomi on aluetta, jossa on paljon venäläisiä naisia muun muassa emäntinä ja monin paikoin venäläiset ostavat tyhjiksi jääneitä maalaistoiloja. Tämä elävöittää maaseutua ja tuo jatkuvuutta, vaikka asettaa haasteitakin kantaväestön asenteille, yhteistyölle ja palvelujen tuottamiselle. Monin paikoin maaseudulla käy kausityöläisiä muista maista.

Muuttoliikkeen suuntaan on tullut selvä akanvirta, joka vie ihmisiä maaseudulle päin. Monet haaveilevat viettävänsä eläkepäivänsä maaseudun kakkosasunnossaan, jollaiseksi kesämökkit ovat muuttumassa. Lapsiperheet haluavat puhdasta luontoa lastensa kasvupaikaksi, ja siihen liittyy turvallisuutta ja rauhaa.

2 Kirkon tehtävä maaseudulla

Kirkon tehtävä on kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen, tuoda elämään kestävä perusta ja rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta.

Jumalan koko ihmistä koskeva pelastustahto koskee maaseudun ihmistä ja hänen elinolojaan. Vahvan kirkollisuuden ja herätysliikkeiden siivittämänä maaseudulla on saatu kokea, miten Jumalan sana parantaa itsekkyydestä ja järjen kapeudesta sekä avaa kehityksen mahdollisuuksia.

Kirkko tukee ihmistä kantamaan vastuuta itsestään ja toisista. Se haluaa olla myötäelävä ja konstailematon, kantaa ottava, ymmärtävä ja kannustava.

Kirkon sanoma maaseudulle on: kirkko elää maaseudun ihmisissä ja heidän rinnallaan elämän iloissa ja suruissa, arjessa ja pyhässä. Jumalan läsnäolon yhteisönä kirkko on läsnä koko suomalaisessa todellisuudessa. Jumalan läsnäolo elämässä antaa uuden ulottuvuuden, joka avaa väyliä toivolle, luottamukselle ja keskinäiselle rakkaudelle.

3 Kirkon tavoite maaseudulla

3.1 Millaisen maaseudun kirkko haluaa?

Kirkko haluaa, että maaseutu on hyvä ja elinvoimainen paikka asua nykyisille ihmisille ja tuleville sukupolville.

Kirkko haluaa että maaseudulla asuvat ihmiset eivät syrjäydy palvelujen tason, etäisyyksien, koulutus- ja kulttuuritarjonnan tai tulojen alhaisuuden vuoksi.

Kirkko haluaa luonnon säilyvän mahdollisimman paljon omilla ehdoillaan ihmisen hoitamana.

Kirkko haluaa suomalaisen maaseudun tuottavan ihmisille myös tulevien sukupolvien aikana ravintoa, toimeentuloa ja sielunlepoa.

Kirkko haluaa, että jokamiehen oikeudet säilyvät maaseudulla.

Kirkko haluaa, että maaseutua kehitetään pitkäjänteisesti maaseudun asukkaiden ja koko kansan ehdoilla tulevat sukupolvet huomioon ottaen.

Kirkko haluaa, että maaseudun menneisyys näkyy ja on voiman lähteenä tuleville sukupolville.

3.2 Millaisen kirkon maaseutu tarvitsee?

- *Uskostaan elävän kirkon.* Kirkko tunnustaa Jumalan tekevän työtään jatkuvasti luomalla ja pelastamalla. Luomakunta ja elämä paljastuvat Jumalan lahjoiksi. Se haastaa kaikkia kunnioittamaan Jumalan työn tuloksia ja luottamaan lupauksiin. Kirkko kuulee jäsentensä erilaisissa uskonilmaisissa heidän kaipauksensa pyhään.
- *Rakkaudesta elävän kirkon.* Kirkko elää luottaen jäsentensä kykyyn kantaa vastuuta toinen toisesta ja ratkaista vaikeimmatkin kysymykset. Se haastaa siksi jatkuvasti jokaista tarkistamaan elämänsä suuntaa kohti lähimmäistä.
- *Toivoa levittävän kirkon.* Vaikka maa katoaa ja sen elämän muodot, edessä on aina uutta ja parempaa. Kristityillä on iankaikkisuustoivo Kristuksen pelastustyön tähden.

Kirkon maaseututyö nousee maaseudun syvästä arjesta ja kirkon syvästä uskosta. Jokaisella seurakuntalaisella on myös maaseudulla oikeus saada elää sanan ja sakramenttien ulottuvilla ja saada sielunhoidollista tukea kaikissa vaiheissa.

Kirkko antaa kulttuurille lujan pohjan. Se antaa elämälle merkityksiä, jotka kantavat kamppailujen yli. Kirkko luo olemuksellaan ja toiminnallaan kauneutta elämän eri alueille.

Kirkko kiinnittää tasapuolisesti huomiota muuttotappio- ja muuttovoittoaluiden erityisongelmiin sekä jatkuvan muuttamisen synnyttämiin sosiaalisiin ongelmiin. Kirkko on osaltaan mukana yhteiskunnallisessa keskustelussa maan eri osien tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi. Sen on osaltaan vastattava ihmisten vuorovaikutuksen tarpeeseen. Taloudelliset reunaehdot huomioidaan ottaenkin kirkko sitoutuu uskonsa mukaiseen toimintaan.

Kirkko kantaa vastuuta muuttoliikkeen seurauksista kärsivistä ihmisistä. Taloudellisesti heikenevillä alueilla seurakuntatyötä on tuettu kirkon yhteisin varoin.

4 Arvot

Kirkon arvot kasvavat pyhän kunnioittamisesta:

- Jokainen ihminen on arvokas Jumalan kuvana.
- Ihmiset kantavat vastuuta toinen toisistaan.
- Työn tekeminen ja ponnistelu kuuluvat ihmisen kutsumukseen.
- Maaseudulla sekä maaseudun ja kaupungin välisissä suhteissa pyritään sosiaaliseen ja taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen.
- Luomakunnalla on luovuttamaton arvo, ja sitä tulee viljellä ja varjella.
- Uskomme ja elämme niin kuin opetamme.

5 Strategiset painopisteet

Kirkkomme on keskeisesti sanan kirkko. Kirkon sanoman painopiste on asetettava sekä levolle armon osallisuudessa että ponnisteluille elämäntehtävässä eli kutsumuksessa. Kirkon keinot ovat keskeisesti kasvatus, julistaminen, palvelu ja erilainen vaikuttaminen tapahtuipa se sitten kodeissa, jumalanpalveluksessa, rippikoulussa, tiedotusvälineissä tai tietoverkossa. Kirkon tehtävä on myös muistuttaa ihmisen arvosta, tukea, lohduttaa ja hoitaa sielua.

Suurin osa toimintaa on paikallista, kunkin seurakunnan sisäistä valppautta nähdä ihmisten tilanne. Tämän tukemiseksi ei kokonaiskirkolla ole erityisiä keinoja. Tien etsimisen tulee tapahtua niitä kuunnellen ja niiden kanssa, joiden kanssa matka on käytävä. Toimintaa suunniteltaessa on muistettava kysyä ”Keitä varten?” ja ”Kenen kanssa?”

Maan henkiseen ilmapiiriin vaikutetaan tuomalla esille piispojen ja muiden kirkon päättäjien maaseutumyönteisiä kannanottoja. Myös työntekijäkoulutus, tutkimus ja viestintä tukevat maaseutua kehittämistä ja asenteiden muokkaamista.

6 Käytännön suosituksia

Kirkolla on suuret mahdollisuudet puolustaa maaseudun ihmistä ja sen elinoloja. Seurakunnat ovat monin tavoin merkittäviä toimijoita suomalaisella maaseudulla. Ne työllistävät, tarjoavat palveluita, lisäävät ihmisten sosiaalista ja henkistä hyvinvointia sekä vahvistavat yhteisöllisyyttä.

Kirkko taistelee heikkojen ja syrjäytyvien puolesta sekä madaltaa muureja ihmisryhmien välillä. Tätä tehtävää varten seurakuntien työntekijät seuraavat valppaasti ihmisten hyvinvointia ja elinoloja ja oppivat huomaamaan niitä uhkaavia kehityssuuntia. Seurakunta – työntekijät ja luottamushenkilöt sekä muut aktiivit seurakuntalaiset – verkostoituu kunnan ja järjestöjen kanssa.

Kokonaiskirkko

Kirkon johdon pitää nostaa yhteiseen kansalliseen julkisuuteen ihmisten eriarvoisuus vakavana yhteiskunnallisena ongelmana ja puolustaa maaseudun asukkaiden oikeuksia. Yhteisin varoin on tuettava seurakuntatyötä taloudellisesti heikkenevillä alueilla.

Kirkkohallitus kehittää järjestämäänsä koulutusta siten, että koulutuksessa kiinnitetään entistä suurempaa huomiota strategiakoulutukseen. Samaa suositellaan tuomiokapituleille ja oppilaitoksille. Näin voitaisiin tukea sitä, että koulutettavat pystyisivät käsittelemään muuttotappioalueiden ongelmia ja saisivat taitoja käydä yhteiskunnallista keskustelua maan tasapainoisesta kehittämisestä ja saisivat valmiuksia käsitellä yhteiskunnallisia kysymyksiä.

Hiippakunnat

Hiippakuntien tulee aktiivisesti seurata alueensa talous- ja työllisyyskehitystä ja koota säännöllisiin keskusteluihin elinkeinoelämän ja yritysmaailman edustajat samoin kuin julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijat. Kaikkiin maaseudun hyvinvoinnista ja tulevaisuudesta huolta kantaviin ja siihen liittyvien päätösten tekijöihin on tarpeen pitää yhteyttä. Toiminnan ideoimiseen ja johtamiseen soveltuisivat hiippakuntavaltuustot.

Rovastikunnat

Lääninrovastit ovat avainasemassa rovastikuntien toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa. Rovastikunnallinen yhteistyö mahdollistaa sen, että pienet seurakunnat voivat suunnata työtään myös peruseurakuntatyötä laajemmalle. Näin rovastikunnallinen yhteistyö vireyttää seurakuntien toimintaa myös tyhjenevällä maaseudulla.

Jumalanpalveluselämässä on jo vakiintuneita tapoja maaseudun kysymyksiin suuntautumiseen. Niitä tulee edelleen hyödyntää ja kehittää. Maataloustuottajien kirkkopyhiä tai sadonkorjuun jumalanpalvelusta vietetään monin paikoin vuosittain. Kylvöjen siunaukset ovat elpyneet, ja niitä varten on toimitettu rukoushetkimateriaalia. Yrittäjien kirkkopyhiä vietetään myös maaseudulla. Jumalanpalvelukset yhdistävät ja tuovat yhteen maaseudun erilaisia toimijoita.

Kylä- ja maakirkkoja pidetään eri puolilla maata. Maaseudun ja sen asukkaiden kysymykset otetaan esille rukouksissa ja saarnoissa. Seurakuntien on etsittävä työmuotoja, jotka koskettavat maaseudun ihmisiä. Esimerkiksi kauneimpia joululauluja tullaan laulamaan kirkon täydeltä. Erilaisilla naisten ja miesten ryhmillä on edelleen sijansa. *Kinkereillä* on tärkeä merkitys, vaikka niiden määrä onkin laskenut. Seurakuntien tulee saarnata myös lakia sanan luterilaisessa, sosiaaliellettisessä merkityksessä.

Kontekstuaalisen raamattutyöskentelyn välineitä on tarpeen kehittää maaseudulla toimivaa seurakuntaa varten. Niitä voi käyttää yhtä hyvin kinkereillä kuin kirkkovaltuustossa toimintasuunnitelman tekoa aloitettaessa.

Kontekstuaalisesta raamattutyöskentelystä on hyvä jatkaa maaseututeologian luomiseen. Sen taustaksi asettuu luomakunnan tila ja viljelijäväestön kokemus, miten on jouduttu ulkopuolisten voimien heiteltäväksi. Kirkkoverkkoon tulee laittaa maaseututeologiaa sisältäviä artikkeleita. Niissä on esillä ihmisen kaipaus maahan, luontosuhteeseen, toiseen ihmiseen ja Jumalaan, velvollisuus ja oikeus tehdä työtä sekä suhde kuolemaan. Verkkosivuille tulee myös poimia Raamatusta kohtia, jotka sopivat maaseututeologisen työskentelyn lähtökohdiksi.

Raamattu–todellisuus–työskentely ja paikallinen teologia ovat uutisarvoisia asioita. Paikallisen teologisen työskentelyn tuloksia kannattaa jalostaa artikkeleiksi paikallis- ja maakuntalehtiin ja seurakunnan verkkosivuille. Kirkon on omalta osaltaan hyvä huolehtia maaseudun kysymysten esillä pitämisestä myös valtakunnallisessa tiedonvälityksessä.

Lapsi- ja nuorisotyötä sekä perhetyötä tehdään myös maaseudulla. Seurakunnan tulee painottaa kasvatuksessaan ja opetuksessaan toisista huolehtimisen rinnalla yksilön vastuuta omasta elämästään, toisista ja luonnosta, sekä avoimuutta, rohkeutta, työteliäisyyttä ja yritteliästä asennetta. Kylien päiväkerhotoimintaa kannattaa tukea; hyviä kokemuksia on saatu kiertävästä päiväkerhosta, jossa lapsi voi olla pari tuntia viikossa.

Diakoniatyön merkitys on korostunut väestön ikärakenteen muuttuessa. Diakonia- ja lähetyspiirit ovat vähentyneet ja diakoniatyöntekijöiden asiakaskontaktit ovat lisääntyneet. Maaseudulla elää kaupunkia vahvemmin naapuri- ja talkooapu sekä lähimmäisvastuun kantaminen. Parhaimmillaan maaseudulla toteutuu kirkkolain näkemys diakoniasta jokaisen seurakunnan jäsenen tehtävänä. Tätä voimavaraa tulee rohkeasti tukea.

Lähetystyo: Lähetyskäsken toteutumisesta huolehtiminen avartaa seurakuntaa itseään. Lähetystyo antaa kanavan toteuttaa kristityn kutsumusta myös kansainvälisesti. Sivutuotteena syntyy suhteellisuudentajua ja keskinäistä yhteyttä.

Kirkkomusiikki ja seurakunnan perustoimintoihin kuuluva musiikkielämä lisää yhteisöllisyyttä ja vaikuttaa terapeuttisesti. Musiikki on työntekijöille tärkeä väylä yhteyden seurakuntalaisten kanssa.

Yhteistyö seurakuntien, kuntien ja järjestöjen välillä on kasvanut. Yhteistyönä seurakunta voi järjestää monia toimintoja. Yhteistyö ja verkostoituminen merkitsee voimavarojen yhdistämistä maaseudun ja sen asukkaiden hyvinvoinnin tueksi. Seurakunnan on hyvä koota säännöllisesti yhteen kotiseutunsa tulevaisuudesta huolta kantavat maaseudun toimijat, kuten kunnan edustajat, yrittäjät, viljelijät sekä eri yhdistysten ja seurojen sekä toimintaryhmien edustajat keskustelemaan paikallisista ongelmista ja vahvistumaan yhteisessä toivossa ja tarmossa. Tässä asiassa seurakunnan mahdollisuudet ovat rajattomat.

Harjoitteluseurakuntana toimiminen on varteen otettava väylä uusien työntekijöiden rekrytointiin, joka muutoin on usein hankalaa tyhjenevällä maaseudulla. Luottamushenkilöitä rohkaistaan suosimaan harjoittelijoiden ottamista.

Seurakuntien yhdistyminen jatkuu edelleen. Yhdistymiset koetaan useimmiten tappioina. Seurakuntarakenteen muutoksen voi kuitenkin nähdä mahdollisuutena elvyttää kirkollista elämää. Seurakuntien yhdistäminen mahdollistaa resurssien riittämisen peruseurakuntatyön tekemiseen. Lakkautetuissa seurakunnissa on aina pidettävä kiinni säännöllisen jumalanpalveluselämän ja muiden perustoimintojen jatkumisesta. Muutosprosessi vaatii kärsivällistä rinnalla kulkemista ja aktiivisten toimintamahdollisuuksien tarjoamista seurakuntalaisille. Heille on annettava myös mahdollisuus käydä tunnetasolla läpi seurakunnan itsenäisyyden menettämisen aiheuttamat tunteet. Lakkautetuissa seurakunnissa on yleensä ennestään vahva paikallisidentiteetti, mikä tarjoaa hyvän mahdollisuuden seurakuntatyölle. Seurakunnan nimeen liittyvää identiteettiä onkin vahvistettava ja näin annettava tuki oman kirkkopiirin tai kappeliseurakunnan jäsenten omalle vastuunkannolle ja toiminnalle. Kannattaa etsiä toiminnan kannalta luontevia seurakunta- tai piirirajoja.

Muutokseen suhtautuminen

Palvelurakennemuutos on mahdollisuus kaikessa seurakuntatyössä. Rakenteiden laajetessa on mahdollisuus uudistaa oman työn kuva nykyajan tärkeimpien tarpeiden mukaiseksi. Maaseutu- toimikunta yhtyy tähän perusnäkemykseen. Kirkon on oltava mukana kunta- ja palvelurakennemuutokseen liittyvässä keskustelussa ja seutukuntien kehittämisessä. Kirkon on luotettava tulevaisuuteen, pyrittävä yhteistyöhön ja muutettava osaltaan hallinnollisia rakenteita sekä työtapoja. Yhdessä ihmisten kanssa kirkko rakentaa tulevaisuutta maaseudullakin.